

Графиня
Володимир Савович Лис

Події роману розгортаються у різних часових просторах, між таємницею дару митця і гординою й помстою. Тут психологічні стосунки між героями гостріші за будь-який детектив. З якою метою, як і кількасот років тому, в маленькому містечку на Волині хтось убиває собак, наводячи жах на мешканців? Навіщо талановита художниця Люба Смажук раптово прагне зустрітися зі шкільним учителем малювання в місті свого дитинства? Чому всі химерні події обертаються навколо неї та графині Венцеслави, яка погордливо позирає з єдиного вцілілого свого портрета? Лише картини берегти будуть таємницю – до останньої сторінки...

Володимир Лис

Графиня

© Лис В. С., 2010

© DepositPhotos.com / alanpoulson, обкладинка, 2016

© Shutterstock.com / VGstockstudio, Monkey Business Images, gnoparus, Irina Alexandrovna, обкладинка, 2016

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2016

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2016

I

Я йшов старим запущеним садом. На мені був якийсь дивний одяг, не мій звичний, а начеб з минулого, дев'ятнадцятого чи хтозна-якого століття. Мовби камзол з оборчастими рукавами, а довкола шиї – велике біле жабо. На ногах я мав не штани, а рейтузи –

світло-коричневі, такі, що носили колись. Я йшов углиб саду і раптом побачив, як назустріч мені з-за дерев вибігає маленька дівчинка років десяти, а може, й менше. Коли вона наблизилася до мене, я подумав, що знаю цю дівчинку. Так, знаю. Звідки? Намагаюся пригадати і не можу.

«Це маленький диявол», – чую виразний шепіт.

Дивна річ, мені здається, що то шепочу я сам, хоч вуста в мене міцно стулені.

З-за дерева, збоку від алеї, на яку вибігла дівчинка, виходить старий сивий чоловік, багато одягнутий. Він дивиться в мій бік, притому дуже суворо.

– Пане художнику, – каже він. – Не чіпайте її. Не смійте. Ви цього не зробите.

«Чого я не зроблю?» – питаю подумки.

Я наближаюся до старого сивого чоловіка. Але не йду, а наче пливу в повітрі. Ось ми вже майже поруч. Я чую, як він важко дихає.

– Це ваша донька? – запитую.

Чоловік хитає головою. Повертає голову. У його очах – біль і радість водночас.

– Внучка?

– Це моя душа, – зізнається чоловік. – Щойно вона вилетіла з мого тіла – і я намагаюся її упіймати.

Маленька дівчинка в білій полотняній сукенці до п'ят сміється – дзвінко-дзвінко – і зривається з місця. Вона біжить, смішно перебираючи ніжками.

– Я її не наздожену, – сумно зітхає чоловік. – Боюся, це зроблять інші. Може, ви спробуєте, пане художнику?

Я кидаюся бігти за дівчинкою, думаю про дивні слова цього чоловіка, про те, що хтось мені шепотів інші, страшні слова, й раптом помічаю, як разом із садом здіймаюся у повітря, лечу все вище й вище, а піді мною внизу – сліпучо-біла безодня.

Я зримо відчув, як хтось накидає на мою голову подушку і починає душити. Поспішно розплющив очі. У кімнаті, звісно, нікого не було. Тільки відчуття задухи.

Я швидко встав і відчинив вікно. Із саду, проте, також віяло теплом.

«Душно, – подумав я. – Тому й таке відчуття. І цей... цей... сон...»

Насправді я не спав. Картина в саду несподівано постала перед моїми очима. Ні, очі були заплющені. Я лежав так уже довго, марно намагаючись заснути. Власне кажучи, я викликав ту картину сам. Навіщо вона мені була потрібна. Цей епізод колись-таки був у житті. Тільки не в моєму.

Тут до моєї голови почала заповзати дивна тривога, яка мучила ось уже кілька тижнів. Це було відчуття того, начеб за моїми плечима стоїть хтось мені незнаний, ніби той хтось стежить весь час за мною. Цей невидимець приходив під вікно моєї оселі ввечері і вночі, коли я несподівано прокидався; відчуття його присутності з'являлося часом, коли я йшов за місто на етюди. Я дійшов навіть до того, що якось покинув накладати фарби на полотно і кинувся до найближчої копиці сіна. Нікого за нею, звісно, не було. Я став оглядатися і на вулицях. У саду біля нашого будинку. Навіть коли сидів у себе в кімнаті.

Ця тривога з'явилася десь на початку літа, росла, ставала дедалі відчутнішою і зримішою, хоч я й не зміг би, якби хтось запитав, звідки у мене з'явилося тривожне відчуття, обґрунтувати причину цієї несподіваної, незрозумілої тривожності. Цього літа я, як завше, мав поїхати в гості до сестри, потім – до мами. Написати кілька пейзажів. У сестри – бавитися зі своїми племінниками, які люблять смикати мене за поріділого чуба. Я поїхав. У мами косив траву на невеличкій ділянці за городом, потім рвав вишні, вибирав огірки і допомагав закручувати банки – спочатку з вишнями, потім з огірками, частина яких перепадала на зиму й мені. Ще хотів навідатися до старшого брата. Його дочка недавно вийшла заміж, здається, це вже пішов третій рік, так, третій, ні, другий, це ж бо було минулої весни.

Перед тим як мені приснився цей сон, я повернувся від батьків і знову збирався до старшого брата. Дочка братова вийшла заміж, а син одружився ще раніше, хоч був і молодший за Яринку. Брат живе тепер сам, як і я, і все грозиться найти собі молодичку, як колись знайшла собі коханця, а потім чоловіка його колишня дружина. Мій старший брат також має онуків, вони ще маленькі, тільки на рік-два старші від моїх племінників. Але сестра пізно вийшла заміж. Та їй іще пощастило, адже я так і не спромігся одружитися. Хоч і в мене все могло б статися інакше. «Авжеж, могло», – подумав я цього спекотного дня посеред літа.

Літо пливло над нашим Густим Лугом повільно, неспішно, ніби знехотя. Кожен день у містечку був схожий на попередній. А звідки, зрештою, взятися різноманітності в цьому тихому і затхлому куточку? Сон містечка перетікає у порослу жабуринням воду маленької міської річечки. Зі сну висуває свою булькату подобу жаба, яку годилося б зобразити на гербі нашого славного міста. Нехай би ще жаба тримала на голові корону, а в зубах – вербову гілку. «Абсурдна фантазія», – моя посмішка схожа на позіхання старого заспаного кота. «Навіщо я сам собі посеред цього літнього застиглої марева?» – подумки кажу я.

Вже збирався йти з дому на етюди, коли побачив, як до нашого будинку хтось біжить. Це була моя колишня квартирна хазяйка, жінка п'ятдесяти шести років, що я точно знаю, на вигляд – навіть більше. Колишня тому, що я викупив у неї ті дві кімнати й веранду, які колись винаймав. З однієї кімнати я зробив кухню, а міг би не робити, бо за кухню з успіхом слугувала б веранда, де спершу стояла газова плитка, на якій варив собі їсти. Я взагалі багато чого міг би, а зробив не так. Міг би одружитися, а не одружився. Міг би жити в більшому місті. А от більшим художником, ніж є, стати ніяк не міг. Більшого мені не дано, ніж навчати дітей малюванню і писати до безтями пейзажі, пейзажі, пейзажі, пейзажі. І віддавати їх за безцінь чи складати на тій же веранді.

Жінка, що бігла, була ще й моєю коханкою. Теж колись. Вона зробила мене своїм коханцем так просто й природно, як прала чи варила їсти. Це все минуло, як співається в одній пісні, тепер вона ставиться до мене швидше як до сина. Пере, готує їсти, гладить по голові.

Ось вона вбігає до моєї кімнати.

– Платоне, у мене для тебе дуже гарна звістка.

– Справді? – ліниво кажу я.

– Справді. Біжи негайно до міської ради.

– Навіщо? – Я навіть не повертаю голови. – Там черговий мітинг? Чи дострокові вибори?

– Там є путівка.

– На Канари? – питаю я.

– Не смійся. Путівка у Крим. У пансіонат. Майже безплатна. Для державних службовців.

– Я не державний службовець.

– Не має значення. Я домовилася з головною бухгалтеркою. Вона мала їхати, але в неї захворіла дочка.

– Отже, я перетворився на жінку?

– Ти зараз перетворишся на котлету, якщо будеш сидіти на місці. Так-так. Біжи. Біжи – путівку, на щастя, не заповнила. Чого ж ти сидиш? Біжи! – Вона підштовхує мене і не стримується: – От кендюх!..

– Вже побіг, – кажу я, пропустивши образу повз вуха.

– Платоне, тобі треба-таки відпочити. Коли ти востаннє був біля моря?

– Не пам'ятаю. Років десять тому. Ні, дванадцять. Чотирнадцять.

Так, вона має рацію, ця жінка. Я справді за все своє свідоме життя був на морі тричі. Коли вчився в інституті, разом зі студентською групою, яку мобілізували збирати помідори на Херсонщині. Коли працював перший рік у школі і набирали вожатих у табір до моря. І, нарешті, якось поїхав «дикуном». Усього на тиждень, за який встиг написати три кримські пейзажі. Два з них згодом я продав, і це були найдорожчі мої картини. Третя – самотнє дерево над морем – висить у мене в кімнаті. Як спогад про щось нездійсненне. Що саме? Ті, хто заходить до мене в гості, кажуть, що це дерево схоже на ясен, який росте на головному майдані нашого міста, якраз навпроти міської ради.

«Справді?» – дивуюсь я. Мое здивування роблене, і не лише тому, що я дивувався кілька десятків разів, почувши, що ясен десь там біля моря схожий на ясен у центрі нашого містечка. Насправді я знаю, що це той самий, наш ясен, тільки перенесений моєю волею і моєю уявою на морський берег. Якби мене запитали, я б не міг пояснити, навіщо це зробив.

Взагалі останнім часом зі мною коїться щось дивне. Мені хочеться писати тільки ясена, ясена і більше нічого. З різних точок і в різних ракурсах. У глибині пейзажу і на передньому плані. Кожен день або майже щодень я йду на етюди, але мені стає дедалі нецікавіше писати свої картини, якщо на них нема старого розлогого дерева на міському майдані.

«Що це таке?» – питаю я себе і не знаходжу відповіді. Це мов якась дивна хвороба чи наркотична залежність. Я намагаюся заходити якомога далі від міста, вирушаю в найближчі села, йду в сусіднє місто, де є старовинний собор і залишки городища ще часів Київської Русі. Але мені не цікаво все це зображати. Мене тягне назад, у Густий Луг, і я заспокоююся тоді, коли починаю виписувати дивне старе дерево.

«Хоч би воно всохло колись», – подумав я недавно і засоромився так, наче йшлося про близького родича.

– То ти йдеш нарешті у міськраду? – повертає мене до дійсності Марія, моя хазяйка. Колишня хазяйка. Колишня коханка.

– Йду, – покійно кажу я.

– От і добре, – каже Марія. – Тобі треба відпочити.

– Це вже я чув.

Виходячи з кімнати, я бурмочу слова з пісні: «Це вже минуло». Справді, минуло. Бідна Марія. Ще років п'ять тому я називав її ніжно – Марічкою. На подвір'ї я згадую, що лишив етюдника. Путівка путівкою, але... І раптом я відчуваю величезну радість від щойно ухваленого рішення – їхати до моря, якщо поїду, без фарб і пензля. Без фарб і пензля на цілий місяць.

II

Вночі мене розбудив страшенний грюкіт, що пролунав зовсім поруч. Ще повністю не прокинувшись, я вже зрозумів: то вдарилася об стіну віконна рама, яку шарпнув сильний вітер. Брязкіт, що пролунав після удару, свідчив – скло вибито, та й вітер, який залітав до кімнати, підтверджував це.

– Що це, Платошо? – спитала жінка, котра лежала поруч зі мною.

– Напевно, гроза, – сказав я.

Наче на підтвердження моїх слів, темряву розпанахала стріла сліпучої блискавки. На мить у кімнаті стало видно, як удень.

– Що будемо робити, Платоне? – сказала жінка поруч зі мною.

– Перечекаємо грозу.

– А вікно?

– Хто ж його поремонтує вночі?

– Мені піти?

– Навіщо? Ти сама замерзнеш або помреш від страху. – Мої слова потонули у близькому, шаленому ударі грому.

Я пригорнув її. Жінку, котра лежала поруч зі мною, звали Інга. Гарне ім'я – що й казати. І сама вона була досить симпатична, мала доволі пружні, як на її вік, груди, груденята, вже встиг сказати я, твої груденята, як це мило, відповіла вона, мені давно ніхто так не казав.

Вона повторила це мое слово, повторила немовби роздумливо. Потім наче проспівала його. Я подумки відзначив, що, очевидно, їй подобаються такі пестливі, зменшувальні

слова. Треба буде їй казати їх частіше. Спочатку я хотів викласти відразу, але потім вирішив, що не варто. Ніжність також треба дозувати. Ввечері наступного дня після прогулянки берегом я спитав Інгу, чи не стомилися її ноженята.

– Ноженята? – перепитала вона.

– Так, твої ноженята, ноженятка. – Я нахилився й пальцями обережно торкнувся загорілих і доволі струнких ніг. – Ноженяточка...

Я побачив, як на диво цнотливо зашарілося її обличчя. Море в той вечір довго ховало у своє лоно сонце і ніяк не могло сховати. Я ж не міг вирішити – щасливий я чи ні? «Здається, щасливий», – подумав. Ми вже підходили до нашого корпусу, де я жив у кімнаті на двох. Так само як і Інга. Але, на щастя, її сусідка вже мала собі партнера, як і мій сусід – партнерку.

– Здається, я тебе знаю цілу вічність, – сказала Інга, коли ми заходили до моєї кімнати.

Насправді ж ми були знайомі п'ятнадцятий день. З них вісім днів як спали в одному ліжку. Я навіть не міг підозрювати, що все вийде так добре.

Тепер я обіймав Інгу, а за вікном бушувала гроза. Розколювалося і знову складалося до купи небо. Тулячись до мене все щільніше, Інга раптом стала розповідати, як колись, маленькою, втікала від грози, як бігла полем і їй здавалося, що блискавка от-от наздожене її. Влучить у неї, чомусь неодмінно в шию.

– Уявляєш, я знала, що не можна бігти, і все ж бігла, – казала Інга. – Бігла, і мені здавалося, що село втікає від мене.

– То ти із села? – спитав я.

– Ні, я там відпочивала в бабусі, – сказала Інга. – В татової мамі.

– Дурненька, – сказав я і поцілував її в лоба.

Лоб виявився холодним і чомусь спітнілим. Я раптом подумав, що було б дуже смішно, якби ми стали зараз кохатися отак посеред грози.

– Страшенно хочеться курити, – сказав я.

– Ти ж казав, що кинув.

– Так, кинув, а тепер захотілося.

– Сигарети лишилися в моїй кімнаті, – з жалем сказала вона.

– То, може, підеш і візьмеш? – запропонував я.

– Зараз?

Я відчув, із яким здивуванням вона це спитала. Так, ніби я перед тим запитав, чи готова вона полетіти на Марс. Або вилетіти на мітлі крізь розчинене вікно.

«А чому б і ні?» – хотілося мені запитати.

Та я стримався. За вікном уже шумів дощ. Я відчув, як терпко, аж забиває подих, пахне море. А може, цей запах належав чомусь іншому?

– Я пожартував, – сказав я.

І раптом несподівано збагнув, що мене дратує запах цієї жінки. Чому б це?

«А чого хочеш ти?» – спитав я себе.

Відповіді не було. Бризки дощу залетіли в кімнату і впали нам на обличчя.

– Я спробую зачинити вікно, – сказав я і звівся на лікті.

– Ти зовсім не боїшся? – спитала Інга.

– Чого б я мав боятися?

Я встав і підійшов до вікна. Холод тут відчувався набагато більше. Над горами, які щільно обступили наш пансіонат, гроза була повновладним господарем. Спалахнула начеб зовсім поруч блискавка. Я подумав, що якби цієї миті хтось заглянув у вікно, він би побачив, яке в мене бліде обличчя. Ні, не тому, що я боявся грози чи боявся, що блискавка може залетіти в кімнату. Цієї миті я гранично чітко відчув, що ця блискавка розкрояла надвое мое життя.

Інга підійшла і стала поруч. Вона загорнулася в ковдру і все ж чомусь тремтіла, це я добре відчував.

– Глянь, вогник, – сказала вона. – Невже хтось такої погоди вийшов у море?

– Можливо, – погодився я. – Напевне, тоді ще грози не було.

– Тоді – це коли, як ти вважаєш?

– Ще, напевно, звечора.

– Може, то рибалка? Але хіба б він не відчув наближення грози?

– Може, він з товариства морських самогубців?

– Не жартуй так, Платошо, – попросила Інга. – Уявляєш, як там зараз самотньо?

Наступної миті грім шарахнув зовсім поруч. Ні, спершу різонула очі блискавка, і майже відразу вдарив грім.

Але я встиг побачити, як лісом, що прилягав до санаторію, хтось біжить. То була жінка, я добре встиг розгледіти. Розхристана простоволоса жінка.

– Ти побачив? – раптом спитала Інга.

– Кого?

– Там, внизу, хтось біг через ліс.

– Бачив.

І ледве я це вимовив, ми почули пронизливий моторошний крик. Здавалося, цей жіночий крик змусив здригнутися стіни пансіонату.

– Я побіжу туди, – сказав я. – Може, їй треба допомогти?

– Допомогти? – Інга скинула ковдру і вчепилася мені в руку. – Ні. Ні. Не йди, я прошу тебе.

– Тоді ходімо вдвох!

– Але ж там дощ. Вона вже, напевно, добігла до нашого корпусу.

Знову спалахнула блискавка, і я побачив, як лісом, на тому ж самому місці, біжить жінка. Інга скрикнула і притулилася до мене. Вдарив грім, і ми знову почули розпачливий крик.

– Платоне, що ж це таке?

– Що ти маеш на увазі?

– Я знову побачила ту жінку.

– То й що? – Я сказав це якомога спокійніше.

– Мені страшно, Платоне. Давай відійдемо від вікна.

Ми таки відійшли. Я чомусь подумав, що варто б увімкнути світло. Не тому, що я боявся. Навпаки, мене все нестримніше тягло вниз, туди, де бушувала гроза. Де лісом бігла і не могла сховатися від грози дивна чи божевільна жінка. Цікаво, хто вона? Бо ж не могло нам привидітися – відразу обом.

Я схопив Інгу за руки і притяг до себе. Потім кинув її на ліжко. Я ждав, що от-от спалахне блискавка. Наче блискавка могла б допомогти мені увійти в жінку, яку я пристрасно бажав. Десь внизу гримнули двері – хтось побіг у ніч. Я подумав, що не така вже й тендітна жінка піді мною. Зовсім не груденята в неї і не ноженята. Я притулився до неї так щільно, як тільки міг. Знову спалахнула блискавка.

Я побачив себе теж посеред лісу. Я біг за тією жінкою, біг і не міг наздогнати. Коли спалахнула блискавка, жінка оглянулася, і я бачив, що вона має обличчя Інги.

Так, то була Інга. Інга моєї уяви. Але справжня Інга лежала піді мною. Я кохав її, кохав пристрасно, як тільки міг.

Коли ж вона солодко застогнала, коли я ліг поруч, то раптом помітив, що гроза вщухла. Тільки десь далеко погримувало. Я поцілував Інгу, вона у відповідь щось солодко замурмотіла, наче кішка, що спіймала мишу, але сита вже – не хоче її їсти, а лише спроквола грається, тримаючи свою жертву в лапках.

Я встав і підійшов до вікна. Мене обдало холодом. Рвучкий вітер вдарив в очі, потім обпик решту обличчя. Я вже хотів відійти назад, углиб кімнати, до теплового тіла Інги, коли раптом побачив серед лісу білий силует. Жіночий силует з піднятими руками. На тому самому місці, де я бачив жінку, що бігла посеред грози. Вона стояла тепер посеред лісу, біла, мовчазна, дивно заклична. Так, вона кликала мене до себе, це я добре розумів. Мені навіть здалося, що бачу її риси, бачу і не можу впізнати. Я зціпив зуби і змусив себе одвернутися. Інга на ліжку вже спала, солодко, наче маленька дитина.

III

Не знаю, що мене покликало того дня до моря. Зранку дув сказаний, майже зимовий вітер, я чув, як одна жінка, яка щойно приїхала в наш пансіонат, сказала:

– Ніколи б не повірила, що в Криму таке буває, та ще й у серпні.

– Вчора погода була зовсім іншою, – відповіла їй чергова, яка оформляла поселення.

Справді, зовсім інша, подумав я, пригадавши вчорашню вечірню прогулянку з Інгою. Але сьогодні я був сам. Звісно, я міг покликати із собою Інгу, але не її присутність була мені потрібна сьогодні.

Найперше я оглянув місце, де вночі бачив білу жінку. Чи жінку в білому. Я не міг би до пуття сказати, що там шукав. Може, просто чиїсь сліди, може, шматок її білої сукні чи жмутик волосся, може, якийсь потаємний знак, який би вона мала залишити.

Біля одного з дерев я зіткнувся з чоловіком приблизно мого віку чи трохи старшим. Він пильно оглядав місцевість, придивляючись до гілок дерев, до гілля і листя, збитого вночі грозою.

«Невже він шукає те саме, що і я?» – думка мене трохи збентежила, я спинився й уважніше подивився на чоловіка. Він мав тонкі інтелігентні риси, виразні зморшки, мішки під очима і ледь-ледь сутулився. На щоці з правого боку виднівся невеличкий світлий шрам, либонь, порізався під час гоління.

– Ви також вночі її бачили? – спитав я, коли ми обдивилися один одного.

– Даруйте, про що ви? – вимовив чоловік глухуватим голосом, але по тому, як він відвів погляд, було видно, що він мене зрозумів.

«Отже, це не фантом, не видіння, не витвір моєї уяви, – подумав я. – Але чому це мало бути витвором уяви, якщо й Інга бачила?»

Проте я не міг позбавитися першої своєї вранішньої думки – начеб Інга просто мене спершу тільки потішила, підіграла мені. Атож, я з її вуст чув не те, що хотів почути. Така химерність потім стала частинкою загадки про жінку, яку я бачив (таки бачив) уночі. Якийсь зв'язок наче виник між її з'явою й існуванням Інги в моєму житті.

– То ви нічого не бачили, кажете? – спитав я ще раз чоловіка іронічно і в той же час погрозливо.

Він знизав плечима. Острах у його очах перемішався з насторогою. Він узяв пальцями, на одному з яких зблиснула тонка яскраво-жовта обручка, гілку молодого дубка і струсонув на землю рештки нічного дощу. Цим жестом немовби захищався чи прагнув поставити між нами хоча б якийсь заслін.

Я намагався пригадати, чи бачив цього чоловіка в пансіонаті. Таки, здається, бачив. Він сидить, якщо не помиляюся, в іншому кінці зали на обідах, а на вечері не ходить. Так, то

він, я не помилився.

Тут я пригадав слова Інги: «Он там сидить чоловік, з яким ми відпочивали позаминулого літа в цьому пансіонаті».

– Відпочивали? Удвох? – перепитав я, коли почув ці її слова.

– Ні, просто я пригадала, що він теж відпочивав тоді. Навіть якось намагався залицятися до мене.

– Залицятися до тебе? – вигукнув я обурено. – Я його вб'ю.

– Заспокойся, – засміялася Інга. – Він зовсім не в моєму стилі.

– А який же стиль тобі подобається?

– Ти – мій стиль, – сказала Інга.

Вдруге чи втретє я тоді подумав, що Інга схожа на якусь жінку, яку я колись бачив, зустрічався, знав. Але хто ж то був? Кілька разів повертався я до цієї думки, але так нічого й не зміг пригадати.

«Це обличчя, м'який овал, виразні очі, всередині яких наче причаївся хтось, кого ти добре знав („Добре знав? Ще одна химера до мого враження“, – подумав тоді я) і хто видивився щось тільки йому відоме у твоїх очах, – усе це могло належати колись аристократці», – подумав я і спитав Інгу, чи вона не з якогось дворянського роду.

– Звідки? – засміялася знову Інга. – Мама була вчителькою, це так, але бабуся із села, проста селянка, а по татові бабуся й дідусь – міські пролетарі.

Я тоді ледве не запитав, чи Інга позаминулого літа так само крутила з кимось роман, як тепер зі мною? Але стримався, бо подумав, що це може її образити.

– Ви даремно тут щось шукаєте, – сказав чоловік. – Даремно, бо...

Він змахнув рукою, безнадійно, якось так, наче саме в цю мить переконався, що в чомусь гірко помилявся. Одвернувся і рушив через ліс. Я наздогнав його.

– Що ви хотіли сказати? – спитав я, коли, схоплений за плече, він повернувся до мене мовби застиглим, закам'янілим обличчям.

– Яке це має значення? – Він промовив ці слова автоматично, знехотя, наче неживий. – Ви мене, що, не зрозуміли? Жінки цієї не існує в природі.

– Але ж її бачили чимало людей, – заперечив я. – Принаймні з десяток. Що це, по-вашому? Колективна галюцинація?

– Не знаю, – сказав чоловік. – Але знаю інше. Хочу, щоб ви мені дали спокій. Ми все одно залишимося з вами кожен при своїй думці.

Він пішов. Цього разу я не став його ні спиняти, ні наздоганяти. Чомусь майнула думка, що я вже спізнююся. «Куди?» – спитав я себе і не отримав відповіді. Напевно, до моря. Все ж я почекав, доки чоловіка не стало видно. Наче боявся, що він перешкодить мені спускатися до моря. Можна було, звісно, спокійно піти собі заасфальтованою доріжкою, але я не любив ходити нею. Хіба що з Інгою. А проте, мені вдалося й Інгу кілька разів підбити спускатися й підніматися ледве помітною стежиною, що підступною сіро-рудюю змією петляла між деревами, спускаючись усе нижче і нижче. Підступною тому, що вона порозставляла пастки то у вигляді східців, про які треба було знати, щоб не полетіти стрімчака униз, а то й узагалі ямок, ступивши у які кілька відпочивальників за сезон (про що нас попереджали при поселенні в пансіонат) набивали собі синяки, а декотрі й ламали ноги. Все ж, незважаючи на попередження, чимало люду простувало саме стежкою, ігноруючи безпечну, але довшу доріжку. Може, за звичкою не мали зайвого часу, а може, як і мене, вабило п'янке відчуття небезпеки, начеб моєї особистої небезпеки, прохолодну невидиму руку якої я відчував на своїй долоні за весь час першого спуску.

Тепер же я добре знав, де треба стишити хід, де пильніше дивитися під ноги, а де майже навмання переступити затаєну ямку-пастку. Тож я подолав стежку доволі швидко. Вітер внизу був так само злий і холодний, як і нагорі, навіть іще зліший. Там, угорі, його гасив ще ліс, серед якого був розташований пансіонат, а тут він шмагав обличчя, змушував опускати повіки і забивав подих, мовби намагаючись прицвяхувати нечисленних відпочивальників, котрі відважилися спуститися вниз, незважаючи на негоду, до прибережних скель.

Я обмінявся кількома словами із жінкою, котра жила в сусідній кімнаті поруч з Інгою.

– Ви самі? – спитала вона, мовби я міг засунути Інгу кудись до кишені.

– Вітер, – сказав я.

– Авжеж, вітер, – погодилася вона. – Та ще й такий холодний.

«Поговорили», – подумав я і став дивитися на море. Вдалині боролосся з хвилями самотнє вітрило, схоже на крило великого птаха, який намагається відірватися від поверхні води, та ніяк не може цього зробити. Схоже на яхту, цікаво, хто той відчайдух, що зважився за такої погоди вийти в море?

– Вам не здається дивним, що південний вітер такий холодний? – перервала мої

спостереження сусідка Інги.

– Ні, – відповів я. – Часом тут бувають такі вітри, рідко, але бувають.

Насправді я не знав, чи вітри з боку Чорного моря бувають такими холодними і звідки взялося це несподіване похолодання. Щось мене мучило із самого ранку, щось тривожне, а може, й не з ранку, а ще з ночі, відколи я побачив ту жінку серед грози, а може, й не жінку (я вже не був тепер певен у її реальності), а всього лиш видіння, продукт уяви відразу кількох людей. Я міг би заперечити, що так теж навряд чи буває, але не став цього робити, навіть самому собі. Я поглянув іще раз на вітрильник, який явно віддалився від берега і попрямував до своєї стежки.

Камінь просвистів біля моєї голови, коли я здолав десь так половину двокілометрового підйому. Я провів його поглядом, завважив, як швидко він покотився кам'янистим схилом, обминаючи дерева, а тоді підвів голову, щоб побачити, звідки він зірвався.

Та те, що я угледів, змусило мене мимоволі здригнутися, а мої зіниці розширитися від жаху. Угорі наді мною, метрів за двадцять, стояв чоловік і цілився в мене ще більшою каменюкою, ніж та, яка щойно пролетіла мимо. Це був не той чоловік, котрого я зустрів перед спуском до моря, а хлопець років двадцяти трьох – двадцяти п'яти.

– Що ви робите? – встиг закричати я, перш ніж він пожбурих другу каменюку.

Він тільки хрипко і глумливо засміявся. Я встиг якось ухилитися, і камінь лише ледь-ледь чиркнув по передпліччю.

– Перестаньте! – крикнув я і кинувся до нього.

Він було нагнувся, щоб схопити ще одне знаряддя для вбивства чи каліцтва, але до рук йому цього разу потрапив не надто великий камінець, і він жбурнув його вже навмання. Камінець зачепив мені правий бік, але інстинкт самозбереження звелів мені дертися до нападника далі. Він міг спробувати зіпхнути мене, адже був у вигіднішому становищі, але не став цього робити, а почав і собі дертися вгору. За якийсь десяток метрів він штовхнув униз ногою каменюку, що лежала біля стежки, але та мене, на щастя, обминула.

– Стій, сволото, все одно не втечеш! – крикнув я і почув у відповідь такий самий глумливий сміх.

Бігав цей злочинець, хоч і під гору, досить-таки добре, певно, виріс у цих горах, вирішив я. Він іще раз обернувся і спробував жбурнути чергового каменя. Я мусив сховатися за дерево. Після цього невдалого кидка він засміявся вже з нотками розпачу і кинувся вбік. Я звернув було за ним, та він, пробігши зо два десятки метрів, спинився, і невродливе, майже потворне обличчя ще більше спотворила гримаса болю.

– Тобі пора, – сказав він з якоюсь нелюдською люттю. – Чуеш, пора?!

– Що ти маеш на увазі? – спитав я на бігу.

Він не відповів, жбурнув у мене сухою гіллякою і побіг убік за кущі. Я зрозумів, що навряд чи наздожену його. Та й бажання переслідувати несподіваного нападника не було. От тільки хто він – божевільний чи кимось підісланий?

«Підісланий?» Думка, що з'явилася зненацька, здивувала мене. Але ще більше здивувала наступна – мені здалося, що я знаю, що означають його загадкові слова. Слова про те, що мені пора.

IV

– Ви із сорок восьмої кімнати? – перепитала мене чергова у вестибулі корпусу.

– Так, – підтвердив я.

– Вам телеграма, – сказала вона.

– Телеграма?

– Так, телеграма. – Вона простягла мені бланк.

«Розкажи їй усе і негайно повертайся», – таким був текст телеграми.

Зворотної адреси не виявилось, але значилося, що відправлена вона сьогодні вранці з Густого Лугу. Повертайся? Хтось хоче, щоб я повертався, не добувши строку в пансіонаті? Моя колишня хазяйка і коханка? Хтось із моїх рідних? Але коли щось трапилося, то принаймні могли б пояснити що?

Я стояв, тримав бланк телеграми в руці, яка поступово тепла, ставала начеб чужою. А втім, я сам робився чужим самому собі. «Розкажи їй усе», – невже хтось у Густому Лузі мав на увазі Інгу?

Я озирнувся, начеб шукав її тут, у вестибулі. Але її не було. Тільки чергова стояла і дивилася на мене співчутливо. Певно, прочитала цей загадковий текст.

– Там, надворі, холодно, – сказав я.

– Що ви сказали? – перепитала чергова.

– Я сказав, що надворі холодно.

– Обіцяли, що завтра знову прийде потепління, – сказала чергова.

– Потепління? – перепитав я. – Звідки ви знаєте?

– Чула по радіо.

– По радіо?

– Так, по місцевому. То несподіване короткочасне похолодання. Іноді таке буває і серед літа. Рідко, але буває.

– Он як, короткочасне, – повторив я і раптом подумав, що це похолодання до речі. Дуже до речі. Воно може слугувати виправданням моему від'їзду.

Гм, а хіба я збираюся від'їжджати? Куди і навіщо? До маленького задрипаного містечка, звідки хтось божевільний надіслав безглузду телеграму?

«Не в телеграмі справа», – сказав хтось мені.

«А в чому?» – спитав я його.

Відповіді не отримав. Чергова стояла переді мною і щось говорила. Та я ніяк не міг добрати змісту її слів. Чи й до мене вона зверталася?

До вестибулю зайшла молода пара. Здається, це не пара, яка селилася в пансіонаті, а таки молоде подружжя. Принаймні так мені казала Інга. Інга? Щойно я вдруге за цілий ранок згадав про Інгу, як збагнув, що маю її негайно побачити.

– Я, здається, змерзла, – сказала молода жінка, коли подружжя проходило повз мене.

– Зараз зігрієшся, – сказав її чоловік.

– Чаєм чи вином? – спитала дружина.

– Дечим іншим, – відповів чоловік з легким смішком.

Молодий, вродливий, він був схожий на полководця, який щойно виграв битву. Принаймні

я так подумав, і легке відчуття неприязні ворухнулося в мені.

V

І все ж я пішов не до Інги, а до своєї кімнати, прагнучи, аби там нікого не було – ані мого сусіда, ані Інги. Там і не виявилось жодної живої душі, тільки порожнеча довкола. Порожнеча, більша за саму кімнату.

«Розкажи їй усе і негайно повертайся», – прочитав я ще раз.

Я побачив себе поруч із Інгою. На доріжці, що вела з пансіонату в ліс. Потім на тій, що кликала вниз до такого бажаного моря. А як вона не хотіла спускатися тією небезпечною стежкою!

«Ти навіжений», – казала вона.

Чи ми ще були тоді на «ви»? Не пригадаю. Я пішов тоді сам по стежці. На її очах. «Зачекайте!» – гукнула вона і теж почала спускатися. Бач – зачекайте. На «ви», це я пригадав.

Тепер я встав і підійшов до вікна. І пошкодував, як і першого дня, коли тут оселився, що з нього не видно моря. Дуже мені захотілося побачити море, розбурхане, свавільне, живе. А найбільше – те вітрило, що боролось з вітром, зі штормом, з долею. І тут я пригадав далекий вогник, який ми бачили вночі. Вогник у морі, який просвічувався крізь гірський ліс.

Я уявив себе на тій далекій яхті, серед ревища хвиль, які раз по раз накочуються на невеличке суденце. На моїх губах з'явився солоний присмак морської води.

Я вчепився руками за підвіконник. Не від того, що справді перенісся уявою на ту яхту чи нічний корабель, а тому, що раптом, цієї миті, збагнув, як мені не хочеться покидати і це море, і пансіонат, Інгу, розривати ту невидиму шкаралупу, яка оточувала напівреальний світ, всередині якого я жив ці кілька тижнів. Спало на думку, що я зрікаюся самого себе. То була химерна і неправдива думка, я її прогнав, боячись, що зачеплюся за неї, що вона стане моїм виправданням.

Я рвучко підвів голову, звільняючись і від думки-спокуси, й від видива, що неминуче мало з'явитися. Прикро лише, що я не бачу моря за вікном. Моря, до якого я ходив прощатися, це я тепер добре розумію. Десь там, за морем, далеко, була Туреччина, ще далі десятки екзотичних країн, які я колись так жагуче прагнув побачити. Як це давно було, наче не в

моєму дитинстві.

Я раптом побачив себе маленьким. Зовсім маленьким. Скільки ж мені років – п'ять, чотири, шість? Я йду стежкою, а мене веде за руку незнайома тітка. І тут я підводжу голову, дивлюся на неї і впізнаю. Це ж Марія, тітка Марія, хазяйка вже старого художника Платона. Вона така, якою я її полишив у Густому Лузі. А я (це ж таки я) – маленький хлопчик, котрого вона тримає за руку.

– Тітонько Маріє, куди ми йдемо? – наважуюся спитати я.

Вона дивиться на мене і посміхається з легкою іронією і зверхністю.

– Тихо, цить, дурне хлопчисько, – гримасує вона. – Ніхто не має знати, куди ми йдемо. Ніхто. Навіть ми самі.

– Як це? – дивуюся я.

– А так, – каже вона. – Ми покидаємо наше містечко назавжди. Он там, – показує вона кудись у далечину, – там, у лісі, я тебе покину, а сама піду далі. До далеких незвіданих країв.

– Ви мене покинете? – тремтячим голосом перепитую я.

– А чому б і ні? – Марія дивиться ще більш насмішковано і зневажливо. – Чому б і ні? Хто ти такий, щоб я йшла далі з тобою?

– Я... я маленький хлопчик, – лепечу перелякано. – Не кидайте мене, тітонько. Я боюся сам серед лісу.

І тут я починаю рости. Знову я, той, хто виріс, іду поруч із Марією. Тільки тепер Марія молода, така, якою я вперше її побачив. Довга розкішна коса звисає аж до пояса. Я милуюся її поставою.

«Але хіба в неї була тоді така коса?» – запитую себе.

Отямлююся. До чого це видиво? Я ж зовсім не це прагнув побачити. Марія – моє минуле. І раптом з болем думаю, що Інґа – вже теж моє минуле. Чому? Навіщо? Хто послав ту дивну телеграму? І чому я так повірив у неї і готовий покоритися?

– Чому? – кажу я вголос.

Звичайно, я міг спробувати зникнути з пансіонату тихцем, поінформувавши лише чергову по корпусу і покоївку (ага, ще треба здати книжки до бібліотеки), міг спробувати уникнути зустрічі з Інгою, але я не хотів цього робити.

Тепер я не належав ні собі, ні їй. Нікому. Я був і думками, і душею далеко звідси. Не можу сказати, чи це Густий Луг, чи інша місцина. Я раптом збагнув, що радше сидів би під тим самим старим розлогим ясенем у моєму місті, але відокремленим і від майдану, на якому він ріс, і від усього міста.

Треба було йти до Інги, викласти їй геть усе і про моє рішення, і про мене самого. Все ж я не пішов до її кімнати, а подався вниз, сподіваючись, що вона десь прогулюється по алеях довкола пансіонату чи по лісі. А може, йде доріжкою до моря.

Марне, химерне сподівання, як виявилось. Вдосталь наблукавшись, я повернувся до все ще моєї кімнати і став чекати. Сусіда не було із самого ранку, він поїхав зі своєю пасією до Ялти – купляти квитки на черговий концерт якоїсь естрадної зірки, що завітала на Південний берег Криму. Отож, мені лишалось сидіти і чекати приходу Інги, що я й зробив.

Я таки дочекався цього візиту, вже аж перед самим обідом. Вона виглядала до біса спокусливо у білих штанях, які внизу ледь-ледь спадали нижче колін, у нещільно зв'язаній рожевій кофтині, під якою явно не було ліфчика.

«Може, взяти її на прощання?» – подумав я, побачивши свою коханочку в усій її красі.

– Де ти вештаєшся цілий ранок? – докірливо спитала вона. – Я вже тричі до тебе приходила, стукала, а двері зачинені.

– Я ходив до моря, – відповів я майже безжурно.

– До моря? Такої погоди?

– А чом би й ні? Хтось на яхті навіть вийшов у море. Досі, напевне, бореться з хвилями.

– То міг би й мене взяти. – Інга трохи відкопилила нижню губу і стала схожою на ображену дитину.

– Я ходив прощатися з морем, – пояснив я і здивувався, як спокійно звучить мій голос.

Інга, яка стояла від мене зовсім близько, раптом так виразно запахла чимось

незбагненно-терпким, наче пилок із квітки, перемішаний із застоюною водою, до якої додали краплю спирту та ще якоїсь неznаної трави. Я подумав було, що так може пахнути жінка, коли прийшла від чужого чоловіка, а сам запах таїть для мене загрозу.

– Прощатися? Як це розуміти?

Звуки її голосу, долітаючи до моїх вух, крижаніли на льоту.

Кімната наповнювалася терпкістю, вже не коктейлем, а цілим океаном запахів, і від них, здавалося, я от-от збожеволію.

Я спробував знайти слово, яке б знейтралізувало і ці запахи, і мої думки, і мій страх, але не зміг.

– Я від'їжджаю, Інго, – сказав я, не знайшовши потрібного слова.

– Але чому? Ти можеш пояснити?

Я простяг їй телеграму. Вона прочитала і здивовано поглянула на мене. Так здивовано, наче то була повістка, якою мене викликали на суд. Чи повідомляли про винесення вироку.

– І що це означає? Ти маєш щось розповісти мені?

– Саме так, – сказав я і взявся розповідати.

Я розповів Інзі, що із самого початку дурив їй голову. Що насправді я ніякий не відомий художник, я навіть не член цієї бісової Спільки художників.

– А хто ж ти?

– Доречне питання, – погодився я. – Ніхто. Вчитель малювання з провінційного містечка, яке навіть не є райцентром. Часом, правда, мазюкаю якісь пейзажі. Та ім гріш ціна в базарний день, як кажуть в народі, це я добре знаю й усвідомлюю. Хоча ліпше б не усвідомлював.

Я говорив довго, швидко, часом збиваючись. Намагався себе заспокоїти, та не виходило. Я зобразив себе підлим і підступним. Таким собі розпусником і звабником. Виливши на себе добряче відро помий, спинився. «Мабуть, досить», – подумав стомлено.

– Н-навіщо ти це розповідаєш? – зрештою озвалася – глухо, мовби здалеку, – Інга.

– А ти хотіла, щоб я від'їхав тихцем? – спитав я. – Просто невдалий роман і все? Я, бачиш, не зміг...

Вона промовчала трохи, а тоді я почув:

– Думаєш, я б тебе не покохала, аби знала відразу, хто ти є насправді?

– Не знаю, – відверто признався я. – А тепер, вибач, мені треба збиратися.

Я гадав, вона заплаче. Вона не заплакала. Стояла, на щось чекаючи, а може, й сподіваючись.

– Що ж, їдь, – сказала зрештою. – Їдь, якщо твої почуття для тебе нічого не важать. Якщо їх не було.

– Саме так – не було.

Я казав неправду. В цю хвилину я кохав її так, як ніколи за ці дні, з того самого моменту, як народилися в мені почуття до цієї жінки.

Обличчя її побіліло, руки затрусилися. Потім обличчя перекошилося. Я гадав, що вона кине́ться на мене, вдарить або́що. Вона не кинулася.

– Як це підло, – прошепотіла вона і вибігла з кімнати.

Я завмер. Почув, як шумить ліс за вікном. Десь далеко кричали чайки. Мій слух, здається, загострився.

За годину з валізою в руках я вийшов з пансіонату. Від покоївки, яка приймала ліжко і перевіряла, чи я, бува, чогось не повезу із собою – може, склянку чи простирadlo, – я почув історію про божевільну з маленького гірського сільця, котра щороку в грозу приходить до пансіонату і бігає по лісу чи навіть танцює і кричить.

– То, було, вона зникла на пару літ, вже стали забувати, а то знов з'явилася, – казала покоївка. – П'ять літ, ага, десь літ зо п'ять, як вона ото витанцьовувала вночі серед грози, в нашої однієї санітарки стався викидень. Мала от-от іти в декрет, чергувала, а тут ця дурепа з'явилася. Санітарка була молода, новенька, про божевільну не знала. Щось із нею почало коїтися після отої ночі, щось недобре, сама, певне, з глузду з'їхала.

Я ще спитав, чи приходить та жінка, коли гроза вдень.

– Ні, тільки вночі, – була відповідь.

– Сьогодні я зустрів якогось чоловіка на стежці, який намагався поцілити в мене каменем, – сказав я. – Не знаєте, хто то?

– Та то з тою дурною, кажуть, приїхав із божевільні її коханець, – сказала покоївка. – Вона його видає за свого брата. А той часом тут з'являється. Все йому здається, що ті, хто тут відпочиває, до його дурної коханки клинці підбивають.

– Он як, – муркнув я і, попрощавшись, вичовгав з кімнати.

Мені дуже хотілося зустріти Інгу. Але я її так і не зустрів – ні внизу, в холі, де спинився хвилин десь на десять чи, може, й більше, ні при виході з пансіонату. Може, вона пішла, як і я вранці, до моря?

До моря? Ця думка, не знаю – чого, мене порадувала. На повороті, при виході на дорогу, що вела до найближчого селища, я оглянувся. Болісно стислося серце.

«Геть, – сказав я собі. – Жалкувати нема за чим».

Але я обдурював себе. Було за чим шкодувати, от у чому справа. І їхати треба було. Повертатися. Я доволі награвся. Та одна думка – це я добре знав – мучитиме всеньку дорогу, а може, і все життя.

«Чи було б щось між нами, якби я не збрехав Інзі, якби не вдавав із себе таку собі провінційну знаменитість, художника, який виставляється і в Києві, і в Польщі, і в Канаді, і ще бозна-де, чи було б?» – ось якою була та думка. Відповіді тепер я вже не матиму. Ніколи. Навіть якщо колись знову зустріну Інгу.

VII

Я повернувся до Густого Лугу. Аби сісти відразу на поїзд у Сімферополі, довелося переплатити за квитки майже вдвічі. Але я грошей не пошкодував, хоч навіть у дорозі довелося вже харчуватися яблуками, купленими на якійсь станції, і чаєм. Кавуна, якого я виторгував на зупинці в запорізьких степах, я привіз-таки Марії, за що заслужив захоплений зойк («який же він великий та рябий») і поцілунок, материнський, хоч із далеким присмаком колишньої пристрасті.

Життя в містечку текло, як і до мого від'їзду, вкрай повільно, сонно, мовби неохоче. Стукала у ворота осінь, та ще доволі несміливо. Ранкові тумани дарували тонкі, схожі на сіточки, ковдри, забираючи їх за години дві-три. Тягучість містечкового життя я відчував тепер кожнісінькою клітиночкою шкіри. Лише Марія спитала мене, чого я повернувся дотрасно. Я промимрив щось про застуду. Тут же був покараний квартою гарячого молока.

Ковток за ковтоком я випивав свій безпричинний страх, втечу, дорогу, нехить до повернення і самого життя. Спогад про втечу з Криму обпікав піднебіння, саме він, а не гаряче молоко. Вечірнє вікно здавалося великим оком Інги, яке просвічує мене наскрізь і прагне забрати у свою темно-синю пащу щось більше за душу, чого не пояснити ні словами, ні жестом, ні думкою, ані виправдати хоча б криком, безмовним, як довколишня тиша – від початку містечка до його кінця сіра й одноманітна.

Жоден, кого я міг запідозрити в тому, що саме він послав ту дурну телеграму, не признався у злочині. Ні Петро, сторож на маленькому заводіку металовиробів, з яким ми ходили колись на рибалку; ні Андрій, наш сусід, колишній музикант, а нині затятий п'яниця; ні Марко Пересунько, мій колега, вчитель-фізкультурник, бабій і пересмішник. Я спробував вивідати щось натяками за кухлем пива (на Андрія пішла пляшка самогонки, позичена у моєї колишньої хазяйки), але підозрювані мовчали, як риба, що лежала – давно закопчена і щойно порізана на шматочки – на столику перед нами.

Після тих невдалих бесід я став густолугівським Шерлоком Голмсом і подався на пошту. Мусили ж там пам'ятати, хто давав телеграму аж у Крим, на адресу пансіонату такого-то числа, всього тиждень тому.

Ніна, вже двічі розлучена молодичка, що часом спробувала стосовно мене як потенційного третього чоловіка на вимучену грайливість, автора телеграми не пам'ятала, бо то була не її зміна. Все ж я докопався, що того дня приймала телеграми племінниця моєї колишньої хазяйки і коханки, а тепер просто сусідки, Мирося. То було худюще занудне дівчисько, чиясь майбутня заплакана доля, яке часом приходило до тітки і наносило абсолютно непотрібні візити мені. Сенс тих відвідин старого холостяка, яким я був давно і безнадійно, зводився до випитування про техніку моєї роботи, чим я пишу, як та коли змішую фарби і «що ще збираюся намалювати». Це розпитування повторювалося з візиту на візит, з місяця в місяць, із року в рік і перетворювалося на нудний і начеб обов'язковий ритуал. З часом я, аби спекатися тих дурних розпитувань, став питати Миросю, коли вона нарешті вийде заміж. Думав, що, може, хоч така моя підступність відіб'є бажання до дивної ритуальності, але вже другого чи третього разу отримав по писку.

– Коли ви мене візьмете за дружину, – відрізала Мирося.

«Як рак свисне», – мав би сказати я, але оскільки вже був провінційним інтелігентом у першому поколінні, то стримався, удавши, що не зрозумів її жарту.

– А ти б хотіла? – спитав я наступного разу.

– А чом би й ні? – нахабно вищирила дрібні зубенята Мирося.

– Я старий та підтоптаний, – сказав я.

– Не такий вже й старий, як прикидається, – заперечила Мирося.

– І непрактичний, – підкинув я аргумент.

– А я б ваші картини продавала, – сказала Мирося, і я зрозумів, із якимось навіть відтінком жаху, що вона щиро вірить у це та вважає мене неабияким художником.

Як своєрідну помсту за її слова я став дарувати їй свої пейзажі, і десь за років два Мирося стала власником чи не найбільшої колекції моїх творінь. Чи мала вона до мене почуття – не знаю. Навряд. Швидше щось легке, ледве відчутне, тихий зойк, а ще швидше – шепіт самотності, що гнав її до мене, точніше, підштовхував, спиняючи біля останньої межі спокуси.

Я спочатку хотів тупцяти на другий куток міста, де жила Мирося, але передумав. Наша гра могла тоді перейти у нову якість, а я цього не хотів, бо мав підозру, що Мирося таки має щодо мене якісь надії. Наче полководець на підхід прихованого резерву, про який відомо йому одному.

Наступного дня я побачив Миросю наквацян, зодягнуту в барвисте плаття з відкритими руками. Чи не сказала їй напарниця про мій прихід і дивне розпитування?

– Таки прийшли ви до мене, – сказала вона з невідомою радістю.

Я зітхнув і розвів руками. Цей жест призначався швидше мені самому.

Мирося пам'ятала, авжеж, пам'ятала того чоловіка, що відбивав мені телеграму. Вона вельми здивувалася («Я навіть здивувалася», – сказала Мирося) з її чудернацького змісту.

– Але я нікому не сказала. – Вона нахилилася до мене, і, Боже мій, я вперше почув саме від Миросі запах дорогих духів. – Нікому. – І по-змовницьки підморгнула.

Мирося добре запам'ятала автора телеграми, детально описала його. Підтвердила, що то був незнайомець. Отримавши детальний опис, я нахмурився. Щось він нагадував мені, когось нагадував, начеб незнайомого, але баченого.

І враз я здригнувся. То ж був портрет чоловіка, який там, на стежці від моря, жбурляв у мене каміння. Такий собі обірванець із пласким лицем, з великою бородавкою на лівій щоці, з вищиреними по-кінськи зубами. Мирося мала на диво добру, просто-таки фотографічну пам'ять. Але як цей тип міг опинитися тиждень тому в Густому Лузі, коли того ж дня, ну, нехай вранці наступного, я бачив його на гірській стежці поблизу пансіонату?

– Ти впевнена, що він дав мені телеграму саме того дня? – спитав я якомога грізніше.

Мирося враз, зі швидкістю блискавки, зів'яла і злякано опустила очі.

– Кажи! – вже гаркнув я.

– Ой, Платоне Васильовичу, я винна, винна, винна, – заторохтіла вона. – Він попросив мене, попросив мене, мені було... мені було...

– Тобі було просто цікаво, – здогадався я.

– Ні, не тільки, не тільки... Ой Господи, що ж я наробила...

Мирося забилася в істериці. Довго й нудно, з допомогою її напарниці по зміні Алевтини (вона приймала абонплату), вродливішої і до того ж давно заміжньої, я заспокоював Миросю, відпоював водою і мусив зрештою вести до кав'ярні на сік. Це вже було після того, як я дізнався, що той чоловік попросив Миросю відіслати телеграму такого-то дня і числа. А сам приходив на тиждень раніше.

– Я зробила вам недобре?

Що я міг відповісти на ці слова? Заспокоювати, обуритися, ляснути по щоці?

– Ти зробила, як і належить, – сказав я.

– Він мені... Він мені дав аж сто гривень, – зізналася Мирося.

– Ого, – сказав я. – То ти стала відразу багачкою. Може, поділишся?

Здається, Мирося сприйняла мої слова за щиру монету.

– Я вже їх розтратила. Купила Віталикові ранця до школи.

Віталик був її молодшим братом, такий же невродливий, ще більш цибатий, але, на відміну від сестри, заглиблений у себе.

– І ще я купила собі... Собі... Духи... Навіть трохи довелося докладати.

– Заспокойся, – попросив я. – Ти ні в чому не винна.

– Ви справді так вважаєте?

– Авжеж. Витри сльози, – сказав я цілком щиро.

Не треба було мати багато олії в голові, аби збагнути, що я опинився в центрі якоїсь афери. Хтось виштовхнув мене з пансіонату, використавши того дурника (чи такого вже дурника?), спровокувавши на цю ганебну втечу. Але чому я піддався? Невже я внутрішньо був готовий до приходу тієї телеграми? Але хто міг про те знати?

Я подумки повернувся в Крим. Інга? Ні, неможливо було так розіграти мене. Неможливо було й уявити таку підлість з її боку. Тоді хто? Її колишній коханець? Той, якого я зустрів тоді в лісі? Чи хтось інший, мені незнаний?

«Я ніколи не розгадаю цієї загадки», – подумав я.

– Ви справді не...

– Ти вже про це питала, – перервав я. – Витри сльози, бо геть розмазала туш. Ні, краще вмийся.

Хвилин за десять, дорогою до бару, я дізнався приємну для мене новину. Ще якийсь чоловік ходив по містечку продавати товар (ну всілякі там бритви, леза, масажери), побачив у Миросі мої картини і купив одну з них, на якій був зображений старий ясен. Той самий, якого я лише й міг останнім часом писати.

– Він мені дав сімдесят гривень, – сказала Мирося, і в її очах знову майнув переляк. – Я зробила недобре, Платоне Васильовичу?

– Ні, чому ж, – відповів я. – Я ж подарував тобі ці картини, отже, ти їх власниця і можеш розпоряджатися як завгодно.

– Справді? – зраділа Мирося. – Тоді я візьму вам до соку коньяку.

– І собі, – сказав я.

– Я ж на роботі.

– Тоді побенкетуємо після роботи.

– Добре, я зайду до вас.

Вона вже майже зовсім заспокоїлася. Йшла, ледь щулячись, а з обличчя поступово зникали червоні плями. Життя тривало для Миросі останнім часом вдало. І я був до цього причетний.

У барі я дізнався другу новину. Моя колишня учениця, Люба Смажук, єдина, яка стала професійною художницею, виходить заміж і приїхала з майбутнім чоловіком до матері.

Повідомляючи цю новину, Мирося поглянула на мене якось особливо. Невже вона знала про мої стосунки з Любою? Так, вони ж однокласниці. А втім, ні, я переплутав. Люба вчилася на клас пізніше.

VIII

Вдома я спробував узятися за своє найулюбленіше донедавна заняття. Кілька днів поспіль відтягував цю мить. Мить, коли візьму до рук пензля, а під пахву – мольберта і піду писати пейзаж. Дивна нехоть обкладала мене з усіх боків дедалі щільніше, мов туман самотнє дерево. Більше того, я відчув огиду до того, без чого досі не міг уявити своє життя, – до фарб, полотна і навіть нового пензля, якого я придбав перед поїздкою до Криму.

«Може, справа саме у пензлі?» – подумалося мені. Я взяв іще й старого розчовганого пензлиська. З ними обома й попрямував на луг. Але далі кількох мазків справа не пішла. Мені були байдужі й два стіжки, що бовваніли переді мною, і хмари, що поволі пливли небом, хоч і були химерні за обрисом – справжня знахідка для художника, і перша, ще ледь відчутна позолота на берізках, які примостилися на краю луку.

Злий на самого себе, я повернувся до міста. Дорогою завернув на центральний майдан. Встановив мольберт, але вже за кілька хвилин зрозумів, що й свого улюбленого ясена писати не зможу. Я й так зобразив його у десятках ракурсів. Досить. До-сить...

«Невже це творче безсилля?» – спитав я себе. Відповіді не було.

Ясен потроху шумів собі під легким вітерцем. Знав би я, який сюрприз він мені готує! Але я тоді не знав. Зітхнув і, склавши мольберта, поплентався додому.

На подвір'ї я спробував іще раз взятися до роботи, але Маріїн город і наша вулиця були теж зображені мною, і не раз. Ні, до біса, ще раз відтворити все це я не зможу. Та й навіщо? Що за дивне прагнення щось там обов'язково мазюкати? Коли захочу, відчую потребу, тоді й писатиму. А якщо ні, якщо я остаточно став творчим імпотентом, то залишуся просто собі вчителем малювання. Принаймні до цього великої сили не треба. Горщики, кубики, квіточки я ще зобразити зумію. Я пожбурих пензлик під хату і пішов до своєї оселі.

На ліжку, стомлений і фізично, і душевно, я згадав Мирославині слова про те, що Люба виходить заміж. «Овва, – сказав я собі, – мусила ж вона колись це зробити». Але даремно я себе втішав. Щось неприємно кольнуло в грудях. Раз і ще раз. Я підвівся і знову ліг.

Люба виросла на моїх очах. З вутлого, мовби скроеного з багатьох кутів, дівчиська перетворилася у довгоногоу задумливу красуню. Водночас вона з кожним роком зростала, як художник подавала дедалі більші надії. Скільки я часу потратив, аби вмовити її маму, просту сільську жінку з околиці Густого Лугу, аби вона віддала Любу в більше місто, Володимир, – у художню школу. А мати ж бачила дочку тільки бухгалтером (грошовита спеціальність) чи адвокатом (ще грошовитіша професія). А що художник – пхе, забава; обірванці вони всі, ледацюги, що тільки казна-чого псують папір і полотно. «Ви на себе подивіться», – казали її очі.

Я мусив вдатися до хитрощів і крадькома послати Любині малюнки на конкурс до Києва. Звідти вони потрапили до Канади. Любину маму не так вразив успіх дочки, як премія – цілих триста доларів. Як же вона раділа, мало не все місто обійшла, розповідаючи про заробіток дочки. Шостий клас – і триста доларів! Хоч і канадських, а не «американських». Любу хоч із запізненням, а таки прийняли до художньої школи. Два рази на тиждень їздила вона після уроків до сусіднього міста. Була ще одна виставка в Києві, куди потрапили дві Любині роботи. Ще одна грамота, хоч і без премії. Зрештою, я умовив придбати ці ще дитячі картини один благодійний фонд. Мати знову була на сьомому небі від щастя за успіх дочки. Шлях до художнього інституту для Люби був відкритий. Вона закінчила його минулого року. На той час інститут уже називався академією.

Але були ще приїзди на канікули, приходи в гості до свого вчителя. Як я готувався до її приходів! Люба ще в старших класах полюбила густе червоне вино. А втім, вона сама його робила густим, наливаючи в пляшку сиропу і накидаючи хліба. Потім, сміючись, тягла той несусвітний коктейль. Я завжди тримав у буфеті пляшку червоного вина. І часто купував до вина сир, особливо перед канікулами.

Під час останніх своїх канікул вона лишилася в мене ночувати.

– Шкода, що я не здійснила свою дитячу мрію, – сказала вона вранці, прокинувшись у моїх обіймах.

– Яку ж? – поцікавився я.

– Першою віддатися своєму вчителю. – Вона поглянула мені в очі з ледь помітною смішинкою в куточках своїх. – Вчителю малювання.

– То в тебе була така мрія? – трохи спантеличено спитав я.

– Авжеж. – Вона вже відверто засміялася.

Горошинки того сміху обпекли мені вуха, вуста, пальці. Я паленів, мов хлопчак, застуканий на чомусь негарному. Помовчав, не знаючи, що й казати. Люба першою порушила мовчанку:

– Я знаю, що вам хочеться запитати.

– І що ж? – Мій голос затремтів.

– Чому ж я не здійснила свого бажання?

– І чому? – вичавив я із себе.

– Бо ти... Бо ви були надто несміливі. А я... Я ще не дозріла до сьогоднішньої ночі.

Проводжаючи її, я запитав, чи прийде вона ще. «Прийди!» – мое бажання вона мусила зрозуміти й без цього слова.

– Ні, – сказала вона ніби рішуче й спроквола водночас.

– Ні?

– Хіба я вам іще не віддячила за все?

Який ясний невинний погляд був у неї! На дні його сиділа огидна жаба-ропуха – це я добре побачив.

«Я ж тебе не вчив цьому», – ледве не зойкнув я.

Я просто дав їй ляпаса. Дзвінкого, хоч і не дуже розмашистого.

– Спасибі, – сказала вона.

– Будь ласка.

– До побачення.

Вона пішла серед ранку, безсоромно, виклично, хоч до парканів уже поналипало повно сусідок, не думала ні про себе, ні про мене. Тільки лишила краплю гіркоти. І вбила, ні, швидше не вбила, а випредила мій задум, мое бажання, з яким я прокинувся... Я хотів запропонувати їй стати моєю дружиною.

Тепер я розумію, яким недоладним, смішним було це бажання. Аякже, смішним і недолугим. Вперше за навчання мені заплатили (бо хто такий учитель малювання, це ж не англійська чи математика), до того ж так несподівано і пристойно. Більше ніж пристойно. Люба була дуже вправною в коханні і надто досвідченою, як на свої роки, надто досвідченою і дуже вміло вбила в мені почуття до неї. Ті почуття, які через два роки зуміла

розбудити Інгу.

IX

Я побачив її майбутнього чоловіка, коли здійснив своє справді останнє ідіотське бажання щодо Люби. Я вирішив викрасти у неї свій автопортрет. Взагалі-то я майже чистий пейзажист, хоча за своє життя й написав з десяток натюрмортів і півтора десятка портретів. Серед тих портретів було і чотири автопортрети. Один з них висить у мене в кімнаті, ще один – у сусідній, але вже в Марії, третій я подарував мамі, а четвертий – «моїй улюбленій учениці Любі». Саме так я й підписав, коли вона перед від'їздом у художній інститут, чи як тепер його називають – художню академію, сама попросила мене його подарувати. Однак вона не забрала його із собою, а лишила у своїй дівочій кімнаті, про що мені сама ж і розповіла. Казала, буцімто любить, вертаючись до рідної домівки, заходити до своєї кімнати й зустрічатися насамперед із моїм поглядом.

Це справді був чи не найкращий із моїх автопортретів. Написаний десь із десяти років тому, він зображав мене ще не старого, але з невеликими острівками суму в очах, змужнілого, але ще не позбавленого надій та ілюзій. Я, звісно, трохи себе прикрасив, але ж цей портрет тільки мені й призначався. Однак Люба його запримітила і з двох, які в мене лишилися на той час, вибрала саме цей.

Я був колись давно в них удома, ще тоді, як умовляв Любину матір віддати дочку до художньої школи, і знав, де Любина кімната. Колись у ній жила ще й старша сестра Люби, яка вже років сім як вийшла заміж.

Будинок їхній примостився майже на краю вулиці, далі була ще одна хата і починалися приміські городи. Я про всяк випадок пройшов аж до кінця вулиці, постояв, вдивляючись у пейзаж, що відкривався переді мною, начеб вибираючи натуру, як і насправді любив робити під час своїх численних мандрівок окраїнами Густого Лугу.

А далі було те, чого я уявити навіть не міг. Я пробрався до вікна її кімнати – щось мене підштовхнуло до цього – і оглянув цей дитинний прихисток моєї нездійсненої мрії. Тієї, що я кохав чи мріяв покохати. Моеї найталановитішої учениці. «Талановитої уяви», – не стримався я, щоб не сказати собі зараз.

Я побачив чепурну кімнату, всуціль обвішану картинами – ними була заповнена і стіна, що торкалася Любиного ліжка, і частина протилежної стіни, яку не закрила шафа з одягом, і стіна біля дверей. Частину картин я знав – то були роботи «моєї найкращої учениці» ще зі шкільних років, кілька, вочевидь, її ще студентських робіт, адже стиль не змінився, лише

вдосконалився – суміш наївного примітиву, бурхливого, навіть викличного буянства барв, ламаних штрихів і абстрактних, ніби навмисно (а може, так і було) аскетичних фігур, здавалось, недоречних у цих картинах, але які й створювали свій неповторний колорит. «Півень перед плахою», «Вулиця в очікуванні дощу», «Самотня мавка на Місяці» – я знав ці роботи і був здивований, що вони не в якомусь салоні, не в чийсь приватній колекції, на що, безумовно, заслуговували, а тут, у маминій хаті, у кімнаті, до якої вона навідувалася раз чи два на рік і де картини ніхто не міг належно поцінувати.

Були тут і незнайомі мені роботи, явно інших художників. Абстрактні, реалістичні і напівреалістичні, з різною технікою виконання й стилем. «Швидше за все, роботи її товаришів-студентів», – подумав я.

Мій автопортрет висів у центрі своєї експозиції над її ліжком. Він був явно чужим, цей допотопний малюнок, виконаний кольоровими олівцями, з невеликими акварельними мазками в глибині картини – так я відтворив фон вулиці, на якій жив. Я мовби фізично відчув, як йому незатишно тут, серед модерних сусідів, цього зухвалого розвою фарб і фантазії.

Ще не усвідомлено я торкнувся вікна, яке виявилось незачиненим. Ось я вже й у кімнаті, заповіднику дівочості, що вже таким перестав бути. Зняти автопортрет зі стіни теж було нескладно – він висів на єдиному цвяшку.

Я вже хотів покинути Любину кімнату, коли погляд мимоволі упав на ледь причинені дверцята шафи. З них виглядало щось рожеве, ніжне, обрамлене мереживом. Я відчинив дверцята і побачив кілька різнокольорових комбінацій, навішаних на плечики, за ними літні платтячка, з відкритими плечами, на бретельках, з короткими рукавами. Підштовхнутий невідомо якою силою, я кинувся до шафи, схопив одну з комбінашок. Ніжність дорогої, майже невагомої тканини обпекла мої пальці. Обгорнувши комбінацією картину, я засунув її за пазуху і кинувся до вікна.

За вікном стояла вона і дивилася на мене. Коли я торкнувся її своїм поглядом, то не побачив в очах ані здивування, ані жаху, ні відрази, що мав би побачити. Очі її сміялися, з них випурхували сотні барвистих метеликів, яких ставало щораз більше. Ті метелики влітали до кімнати й з усіх боків обсідали мене. Я зрозумів, що от-от, за якихось дві-три хвилини, вони обліплять і задушать мене.

– Олеже! – покликала Люба голосно. – Йди-но сюди. Швидше! В нашій хаті – злодій.

Заціпенілий, я за якусь мить побачив Любиного чоловіка. Він був міцний і високий, спортивної статури, коротко пострижений, з-під картатої теніски випирали сильні загорілі руки. Для нього нічого не вартувало застрибнути через вікно до кімнати й обхопити мої плечі залізними пальцями. За ним у кімнату влізла й Люба, вдягнута у прозору білу кофтину в чорний горошок та білі шорти. Мене обшукали, дістали з-за пазухи неспростовні

речові докази. Наречений Люби дав добрячого штурхана, і тут я нарешті почув його низький, начебто байдужий голос:

– То що будемо робити з цим чмуриком? Здамо в міліцію? Чи відлупити його? – Оскільки Люба дивилася кудись за вікно і не відповіла, він запитав: – Ти його знаєш?

– Так собі, один наш міський блаженний. – Люба повернулася до мене і подивилася знову майже весело. – Сенсу віддавати в міліцію нема. Там його все одно відпустять. Відлупцюй його та й усе. Тільки не руками, а то ще покалічиш. Візьми ліпше мого паска.

Вона дістала із шафи широкого, навіть елегантного коричневого паска, оздобленого бляшками і заклепками.

– Тобі не шкода його? – спитав наречений.

– Паска чи злодюжку? – уточнила Люба.

– Звичайно, паска, – тепер уже засміявся Олег.

– Все одно я його збиралася міняти, – сказала Люба і пішла до дверей.

Там, уже в дверях, вона оглянулася. Мабуть, думала, що я щось скажу. Я мовчав. Єдине, що справді не мало сенсу в цій ситуації, – це моя мова. Принаймні для мене.

– На коліна, бидло, – наказав Олег.

Від його грубого штурхана я справді опустився на коліна. Екзекутор закинув сорочку мені на спину. Наступної миті спину облік удар, потім другий. Бив він сильно і безжалісно.

«Невже він такий дурний, що не впізнав мене на автопортреті?» – подумав я.

Х

Ні сорому, ні досади, ні ще якихось почуттів, коли екзекуція закінчилася, я не мав. Пекла побита спина, але начеб не в мене. Я отримав десь ударів тридцять, а може, й більше, надто пізно я почав по-справжньому рахувати. Найбільше я боявся, щоб Люба не повернулася. Ще було б гірше, якби, виходячи з дому після екзекуції, я зустрів Любину матір.

Ні того, ні того не трапилося. Коли мене виштурхнули з хати, над містом стояла тепла літня тиша. Сповідуючи про наближення надвечір'я, заклично сюрчали коники у траві. Мої відчуття начеб загострилися. Вже за ворітьми я почув, як десь звіддалік гупнуло яблуко в саду Любиної матері.

Десь аж через три хати я зустрів першу людину. То була стара бабуса, яка жила на цій вулиці. Вона йшла і щось шамотіла до себе. Була схожа на вже перецвілу й зірвану вітром кульбабку, яка поволі котилася, час від часу потрапляючи у вибоїни і так само поволі викочуючись із них. Коли ми порівнялися, я вловив у її бурмотінні окремі слова, на які тоді не звернув аніякогісінької уваги.

– Собаки... бо люди... розвели... він ще прийде...

У якийсь момент вона блимнула в мій бік вицвілим, вигаслим поглядом, щось намагалася пригадати і не змогла.

– Отам, – сказала вона. – Отам... Подивись...

– На що подивитися? – спитав було я, але стара подибуляла собі далі.

Після зустрічі з нею я пішов навпростець, городами. Мені чомусь здавалося, що люди, яких я міг зустріти, вже знатимуть про мою ганьбу або намагатимуться щось довідатися про неї від мене самого.

На невеликому пустирі, затиснутому між горбами, де ще кілька років тому копали глину (від чого утворилося овальне смердюче болітце, наповнене тепер застоною водою, біля якого громадилися кучугури сміття, що його крадькома висипали довколишні мешканці), я побачив тітку Степаниду Луцишиху, котра жила неподалік від нас. Я хотів було обминати її, але подумав, що тоді не оберешся у майбутньому докорів на свою адресу (пан учитель загордилися), бо ж тітка Степанида доводилася родичкою Марії й ревно стежила за всілякими формальностями людського спілкування. До того ж мене зацікавило, що вона копає на тому краю пустирища, де глини начебто не було.

– Доброго дня, – привітався я, наблизившись. – Скарби шукаєте?

– Доброго здоров'я, – сказала тітка Степанида. – Та такі скарби, що не доведи Господи... До чого ж тепер люди дійшли окаянні, щоб їм ноги й руки переламало, анциболотам!..

Виголосивши таки гнівну філіпіку на адресу людства (чи то суто мешканців Густого Лугу), Луцишиха показала рукою вбік од свіжовикопаної ямки. Я простежив, куди тицяв її перст, і побачив серед трави маленького рудуватого собачку.

З подальшої мови я зрозумів, що минулої ночі хтось задушив песика на Степанидиному

подвір'ї.

– Може, чийсь собака? – висловив я припущення.

– І ми так спершу думали, – сказала Степанида. – Тільки ж нема ніяких слідів. Зуби б осталися чи щось друге. А то нічого. Тільки начеб шию здушили чимось важким.

– То, може, він сам придушився?

– Так ні ж. Коло самого порога лежав, бідолаха. Ми його на ніч залишали надворі, він любив побігати. Двір же зачинений, штахетами обгороджений. Як погода погана, то на веранді зачиняли. Але ж ще тепло надворі.

Далі я дізнався, що песика цього весною купили для внука Степаниди Віталика, найменшенького, якого її дочка привозила на літо до матері – «оздоровлювати». Внук мав цього року піти до школи, тож збирався забрати свого улюбленця до Луцька, де жила дочка Степаниди.

– Господи, та як же він побивався, сердешний, за ним, – журно зітхнула Степанида. – Цілісінький день не давав хоронити, все надіявся, що оживе, хоч уже хлопець не маленький. То дід насилу вмовив піти в місто, пообіцяв, що нового пістолета купить. А я тим часом рішила закопати, бо ж думаю, що дитина більше не винесе. Та й ні треба йому диветися, як буду закопувати. І кому він мішав, такий песик? Никого ж не вкусив, шкоди не зробив. Я вже й з Герасимихою, сусідкою мою, посварилася. Бо ж її внук, то таки анциболот. Так це, й він божиться, що не чіпав.

Я оглянув собачку. Справді, складалося враження, що його задушено. Але не руками, бо інакше б лишилися сліди. Хіба що руками, зодягнутими в рукавиці, але така думка виглядала геть абсурдною.

– Наче лещатами, – вголос поміркував я.

– Лещатами? Так як же то? Ой людоньки, до чого ми дожилися...

Я допоміг засипати ямку, що стала могилою для симпатичного дворняжки з домішкою якоїсь явно благородної породи. Але я не міг пригадати якої, бо не надто розбирався в собачих породах. При нахиланні ще більше запекла побита спина.

Ми йшли удвох з жінкою, яка бідкалася, як тепер пояснити внукові, чому без нього закопали собачку, і думав про те, що удар, завданий Любою, я сприйняв як її виклик мені. Мені було незрозуміло: чи справді вона хотіла принизити мене, чи порятувати? Може, вона не хотіла, аби її наречений дізнався, хто її вчитель? Чи це була плата, справжня плата за ніч, подаровану нею тоді, коли вона прийшла сама? Я так нічого й не вирішив. Степанида

йшла поруч аж до самої моєї оселі, аби розказати Марії про трагедію з песиком.

Марія стояла на своєму подвір'ї і дивилася якось так, наче хотіла повідомити мені бозна-яку приемну новину. Втім, так воно й виявилось. Коли вже Степанида виговорилася, виливши і біль, і обурення, та пішла нарешті пояснювати внукові, де подівся песик, Марія сказала:

– Поки тебе не було, приходила Люба.

– Люба? Яка Люба? – спочатку я не второпав.

– Таж твоя учениця. Микитихи дочка. Художниця.

– Люба приходила сюди?

– А чого тебе так дивує? Казала, що ще прийде, бо ж не застала.

– Чого їй треба було? – мало не зойкнув я.

– Просила на весілля.

– На весілля?

– Авжеж. Хіба ти не знав, що вона з женихом приїхала? Весілля мають тут, у Любиної матері, справити, на цю неділю.

Я стояв схожий на соляний стовп, до якого ведуть чергового мученика, найбільшого грішника, більшого за якого годі й уявити. І раптом відчув, як мені почали сипати сіль на мою сполосовану спину.

XI

Чотири дні, які лишилися до Любиного весілля, були, мабуть, найгіршими і найгіркішими днями мого життя. Я чекав і боявся приходу Люби. Я бажав, аби вона прийшла, хоч і не уявляв, як спілкуватимуся з нею. Удаватиму, що нічого не трапилось, якщо вона вдасть, що мого походу до її кімнати не було? Вижену її геть з мого порога? Чи, може, втекти самому кудись із дому, поїхати на ці дні в село, абощо, доки ще навчання в школі не почалося?

І раптом гранично чітко усвідомив – я хочу, щоб вона прийшла. Ця жінка, молоде стерво, жорстока підступниця (можна як завгодно називати), притягувала мене до себе навіть після тієї жорстокої розправи, якої довелося зазнати.

Я виходив з дому, блукав полями і луками довкола міста. Брав із собою мольберта, знаючи, що все одно нічого не напишу. Нехіть до писання картин зробилася такою об'ємною, так облягла мене зі всіх боків, що стала схожою на алергію. Даремно я намагався вдавати, що нічого особливого не трапилося, що ця криза ось-ось мине. Десь на самому денці душі народжувалося відчуття: ця криза назавше, я з неї не вийду, зрештою, це навіть не криза, а мій новий стан, назву якому я поки що не годен добрати.

Коли я вертався додому, Марія тривожно дивилася на мене. Я намагався жартувати, вигадував якісь історії, які нібито трапилися зі мною під час цих мандрівок. Але я знав, що їй важко, майже неможливо обдурити.

«Що з тобою, Платоне?» – читав у її очах.

Я відводив очі, йшов у свою половину будинку. Вечорами мені нестерпно хотілося покликати Марію до себе. Але розумів, що в такому разі вона вже залишиться зі мною назавжди, що ми й офіційно станемо чоловіком і жінкою.

У такі хвилини намагався згадувати Інгу, Любу, Миросю, намагався твердити слова отієї пісні «Це все минуло», хоч і не годен був збагнути до пуття, що ж минуло насправді – мої почуття до Інги, до Люби, до Марії?

Кожного разу, повертаючись із тих походів, я чекав зустрічі з Марією, чекав, що вона розповість про черговий прихід Люби, а може, передасть від неї звістку – листа, записку, запрошення. Даремно. Люба не з'являлася, нічого не передавала. Лише одного разу, здається, на другий вечір, Марія сказала:

– А Люба щось так і не приходить.

Увечері третього дня, вернувшись із походу аж на найдальшу від нашого дому окраїну Густого Лугу, я зайшов до будинку, озирнув оселю і зрозумів – чогось мені в ній не вистачає. Не вистачало моїх картин, які висіли на стіні. Їх наче корова язиком злизала. Я кинувся до комірчини, де зберігалася частина мого «скарбу». Там теж не було жодної картини.

Я стояв і не знав, що й гадати. Майнула думка – а де ж була Марія? Її не виявилось ні в тій половині хати, що належала їй, ні на дворі, ні на городі.

Я стояв і слухав тишу, що огорнула вечірнє місто. Здавалося, воно передчасно поринуло у важкий, глибокий сон.

Я стояв і слухав цю тишу бозна-скільки часу. Вічність поглинула мене, заморозила й виплюнула. Але й ця невагомість, нечутливість, здавалося, порідшала, я наче розсмоктався на десятки, сотні, тисячі, міради все дрібніших і дрібніших частинок, які стали розбігатися в різні боки. Моя сутність перетворилася у віддистильовану рідину, яка також ставала дедалі рідшою.

«Ось і все», – встиг подумати хтось за мене, перш ніж я опустився на колоду, що лежала біля хати.

Зі стану заціпеніння мене вивела Марія. Виявляється, вона ходила допомагати пекти коровай до Любених родичів. Від Марії пахло домашньою ягідною наливкою і тістом.

– Мене обікрали, – сказав я жалісливо.

– Обікрали? – вжахнулася Марія. – Коли?

– Коли я ходив на етюди.

– Але ж я була вдома. Пішла десь перед твоїм приходом, бо вже й вечір насувався.

– Вкрали геть усі картини.

– Картини? – Марія вдарила руками об поли. – Таж ні. То ж той чоловік приїжджав, що купив у тебе картини.

– Чоловік? Купив картини?

– Авжеж. Хіба ти забув? Казав, із Криму. Я було засумнівалася, хотіла, щоб тебе пождав. Так він бумажку показав.

– Яку бумажку?

– Угоду, що ти з ним уклав.

– Угоду?

Я стояв ні в тих, ні в сих. Ні з ким, звісно, я не укладав ніякої угоди на продаж картин.

– Хіба ти забув? – Марія дивилася здивовано і навіть злякано. – Він же й гроші лишив. Цілу пачку.

– Гроші?

– Еге ж. Я в шафу сховала.

За хвилину я побачив цілу паку грошей. І не гривень, а справжнісіньких доларів. Я розірвав тонкий папірець, який обмотував пачку навхрест, і взявся рахувати долари під захоплені зойки Марії. У пачці були лише стодоларові папірці.

Я рахував і рахував. Папірців була ціла сотня. Десять тисяч доларів. Звісно, навіть усі мої картини стільки не вартували. Отже, хтось зробив мені царський подарунок. Якщо тільки долари не фальшиві. Але я чомусь був певен, що вони найсправжнісінькі.

– Як він виглядав, той покупець? – спитав я Марію.

– Молодий. Високий. Дужий. У дорогому костюмі й при краватці.

Опис підходив до Любиного нареченого. Але я спитав Марію, чи знає вона його. Так, вона його вже бачила.

– Це не він? – спитав я.

– Ні, що ти, – чомусь злякалася Марія. – Але хіба ти не знаєш, хто купив у тебе картини?

– Ні.

Марія дивилася на мене, наче на божевільного.

– Сам нічого не розумію, – зізнався я. – Повір, що не розумію.

– Нарешті тебе хтось оцінив, – сказала Марія.

XII

«Нарешті тебе хтось оцінив», – ця фраза приходила до мене і вночі, коли я прокинувся і зрозумів, що не швидко засну, і вранці, коли я вдруге прокинувся, уже з важкою головою, до якої, здавалося, хтось начепив щонайменше дві-три пудові гирі. Я добре знав, що мої картини – то така собі мазанина провінційного аматора. Ніхто б не дав мені більше десяти, ну, нехай кількох десятків гривень за будь-який з моїх пейзажів, які складали відсотків дев'яносто всього написаного мною, за натюрморти і нечисленні портрети. Зрештою, десь так із половину своїх робіт я просто подарував. Колегам, родичам, знайомим. Інша

половина всіх моїх картин лишалася в оселі. І ось їх купляють, таким незвичним способом, без мого відома. «Хто?» – питав я і не міг знайти відповідь. Я думав на Любу і відкидав цю версію. Думав про загадкового чоловіка, який посилав мені телеграму. Про Інгу. І нічого не міг вирішити, не міг ні про що здогадатися. Гроші за картини лежали на столі, я навіть не став їх ховати на ніч, бо перед сном вони взагалі здавалися мені ілюзією, вигадкою, фантомом. Але цей «фантом» був реальністю, притягував до себе всім своїм зеленим кольором.

Я встав з ліжка і насамперед торкнувся доларової пачки. Потім розкидав її по столі. Все було реальним і правдивим. Як і те, що сьогодні неділя – день Любиного весілля. Я вже знав, що реєстрація її шлюбу о другій годині дня, опісля того – вінчання в місцевій церкві. У мене ще була якась надія, що вона таки прийде зранку.

Але ця надія поволі розтала, мовби останній шматок передчасного снігу – таке буває зі снігом. У мене був навіть пейзаж, який я назвав «Танення першого снігу».

– То ти не йдеш на весілля? – спитала Марія, коли я зіткнувся з нею на подвір'ї десь години за дві після вставання.

– Ти ж добре знаєш, що Люба більше не приходила, – зі злістю відказав я.

– Я думала...

Марія не доказала, змахнула рукою і пішла поволі з двору – майже стара жінка вже пенсійного віку.

До мене прилетіла добра сотня запахів – дратівливих, спокусливих і... смердючих. Так могли пахнути зіпсовані страви, викинуті чи вилиті з хати, застояна вода, невипрана, довго мочена у воді стара білизна, до цих запахів примішувалися дорогі напої, парфуми, що лоскотали ніздрі, руки, щойно вийняті з тіста, – словом, то була дика, варварська мішанина, яка, здавалося, вбивала саму можливість існування на цьому світі.

Я побрів уздовж вулиці, в той бік, де запахів не було, зате лунала заклична весільна музика. Я мусив дійти до кінця вулиці й вернутися назад, привітавшись дорогою з кількома людьми, котрі дивилися на мене надто підозріливо, – може, мене видавали очі або хода?

Удома я дістав мольберт, встановив його посеред кімнати і довго сидів перед ним. Що я можу намалювати? Пальці, мов чужі, задерев'яніло стискали пензля. Зрештою я зробив кілька мазків. За кілька хвилин зрозумів, що виходить щось віддалено схоже на хмару.

«Хмара? – подумав я. – До чого тут хмара?»

І враз переді мною постав спогад про ту грозову ніч, коли я був з Інгою. Я побачив її, себе

поряд, розбите вікно, те, як я підходив до нього. Спалах блискавки – і я бачу жінку в білому посеред лісу.

Тієї миті мені здалося, що ось-ось розгадаю якусь таємницю. Я кинувся до мольберта і мазнув, зображаючи щось схоже на блискавку. Тоді швидко провів пензлем, вимальовуючи овал обличчя. То мало бути жіноче обличчя, яке наче проступало крізь хмари. Я здригнувся – то було обличчя Інги.

Пензель випав у мене з рук. Я нагнувся, щоб підняти його, і світ поплив у мене перед очима. Останнім зусиллям волі я змусив себе не впасти і різко опустився на підлогу.

«Чому Інга? Інга ж була тоді зі мною в кімнаті», – встиг подумати я.

Мені знову здалося, що я от-от розгадаю якусь таємницю, яка пов'яже мене, Інгу, ту жінку, яку я бачив уночі на фоні блискавки, а може, й Любу чи Миросю і навіть Марію.

«Все це має щось спільне, – напружено думав я, намагаючись втримати світ, що відпливав од мене. – І те, що хтось купив мої картини, і все інше».

Я намагався схопити невидиму нитку, що пов'язувала мене з цим світом саме крізь незрозумілі мені події. Але де ця нитка, як її побачити?

«Інга? Чому Інга?» – знову повернулася до мене думка.

І раптом я здригнувся. Я побачив себе тієї грозової ночі біля вікна. Спалахнула, прорізала темряву, на мить освітила простір блискавка. І мені здалося, що я бачу обличчя жінки на фоні блискавки. То була саме Інга. Але ж... Але ж Інга була поруч зі мною в кімнаті. Не могла вона бути там, внизу, там була якась божевільна.

Не знаю, що було далі. Схоже на те, що я знепритомнів, а потім прийшов до тями. А може, й не знепритомнів, а перебував у якомусь дивному стані прострації, швидше й не прострації, а відчуження. Відчуження від себе самого, такого, якого знав досі. Але кого я знав? Себе чи того, ким здавався собі?

Коли я зміг підвестися і сісти на лавку, найперше мій погляд впав на картину, яку я перед тим написав у якомусь гарячковому пориві, мовби маренні.

Крізь темно-синю хмару проглядало жіноче обличчя. Правильніше б сказати, воно вгадувалося в тих кількох штрихах, які я провів. Позаду жінки небо пронизувала блискавка.

Зрештою, це навіть не була картина, така, які я звик досі малювати. У мазках можна було вгадати хмари, у ламаній лінії – блискавку, у кількох штрихах – жіноче обличчя. Я відвернувся, хоч обличчя тепер не нагадувало Інгу. Я ще не знав, що ця картина – єдине,

що в мене лишилося з моєї творчості.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22570917&from=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.